

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ НОРМИ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ

Тамара Іщенко (Дніпропетровськ, Україна)

Дана робота присвячена вивченню особливостей офіційно-ділового тексту методом лінгвістичного аналізу. Запропоновано методiku лінгвістичного аналізу в перекладацькому аспекті. Зроблено спробу розглянути комунікативно-прагматичні норми перекладу офіційно-ділового тексту.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз, проблеми перекладу, офіційно-діловий стиль, офіційно-діловий текст, прагматичні норми перекладу, комунікативні норми перекладу.

The article is devoted to the business and official texts features which have been investigated by means of linguistic analysis. The linguistic analysis methodology for translation purpose was offered. The attempt to learn communicative and pragmatic norms translation was made.

Key words: linguistic analysis, problems of translation, business and official style, pragmatic norms of translation, communicative norms of translation.

Обслуговуючи потреби суспільства в державному, громадському, економічному, спортивному й політичному житті, тексти офіційно-ділового стилю мають значні відмінності у межах жанру. Крім того, відрізняються вимоги до таких текстів в різних мовах. Однак для всіх текстів офіційно-ділового стилю характерні й спільні мовні риси, зумовлені специфікою його використання.

Мета даної статті – дослідити особливості офіційно-ділового тексту методом лінгвістичного аналізу з урахуванням перекладацького аспекту.

У якості прикладу тексту офіційно-ділового стилю розглянемо «Правила Міжнародного паралімпійського комітету з плавання», що були видані для Паралімпійських ігор в Лондоні 2012 (*IPC Swimming Rules and Regulations 2011-2014*). Саме правила спортивних змагань з різних видів спорту є найтипівішим прикладом спортивних текстів офіційно-ділового стилю, хоча наявні тут і листи, і контракти, і статuti, і накази, і конвенції тощо. Корпус офіційно-ділових текстів, що було проаналізовано налічує 14 текстів загальною кількістю 1752 сторінки та демонструє приклади текстів всіх чотирьох підстилів офіційно-ділового стилю (законодавчий, дипломатичний, юридичний, адміністративно-канцелярський). Для ретельного аналізу було обрано 5 текстів, серед яких, окрім правил з паралімпійського плавання, маємо «Протокол засідання Міжнародної федерації з настільного тенісу» від 25 січня 2013 року,

«Порадник менеджера команди з плавання. Лондон 2012», лист до редактора спортивного журналу ©*Journal of Sports Science and Medicine* від 27 січня 2009 року та «Офіційні результати етапу Кубка світу з велосипедного спорту», що проходив у місті Мерано (Італія) в червні 2013 року. Найбільш цікавим текстом для досягнення мети даного розділу, як вже було зазначено, вважаємо «Правила Міжнародного паралімпійського комітету з плавання», що були видані для Паралімпійських ігор в Лондоні 2012 (*IPC Swimming Rules and Regulations 2011-2014*), оскільки саме правила змагань з різних видів спорту формують, на нашу думку, ядерну групу текстів фахової мови спорту.

Стилістична особливість «Правил змагань з плавання» обумовлюється цілями, тематикою, змістом та функціями регламентуючого документу. Проте, можна виділити деякі загальні риси даного тексту, а саме: логічність, документальність, точність, стереотипність, об'єктивність, ясність, конкретність, суворість, високий рівень стандартизації та нейтральний тон. Документальність тексту створюється цілеспрямованим відбором всіх мовних засобів, та в першу чергу, лексичних одиниць. В документі, що аналізується, вживається лише нейтральна лексика. Такий вибір лексичних одиниць обумовлений також визначальною мовною функцією даного документа – комунікативною функцією. В синтаксисі офіційність створюється завдяки використанню інфінітивних, герундіальних, дієприкметникових зворотів, пасивних конструкцій. Наприклад: *In the event that swimmers from the same or different heats have equal times registered to 1/100 second for the eighth/tenth place depending on the use of 8 or 10 lanes, there shall be a swim-off to determine which swimmer shall advance to the final* [1]. Дієприкметниковий зворот, пасивна конструкція та інфінітив створюють безособовий тон даного речення. Або: *In the absence of a written statement from the Team Physician confirming that the athlete is capable of continuing in the competition the athlete will not be permitted to compete unless the LOC is able to obtain a form of waiver of liability in favour of the LOC and the IPC which they believe (having taken legal advice) will be sufficient to absolve the LOC and the IPC of any legal responsibility of any further injury or aggravated illness that might occur to this athlete* [1]. Герундіальні та

дієприкметникові звороти в різних функціях, а також підрядні речення та модальні дієслова створюють офіційність та документальність тексту. Використання інфінітиву в функції обставини цілі додає формальності діловому тексту: *To qualify to compete in short course competitions a swimmer must have achieved the qualifying time set in a ecognized 25 metre length pool (Short Course) or 50 metre (Long Course) length pool [1].*

Крім того, документальність створюється завдяки реквізітам, які мають певну черговість, що дозволяє довго зберігати традиційні стабільні форми ділового мовлення. Наприклад: *International Paralympic Committee, Adenauerallee 212-214, 53113 Bonn, Germany, Tel. +49-228-2097-200, Fax. +49-228-2097-209, E-mail: info@paralympic.org, www.paralympic.org, www.ParalympicSport.TV.* Закріплення за реквізітами постійного місця робить документи зручними для зорового сприйняття, спрощує їх опрацювання. Актуальність документу заявлена в назві, де подані дані про терміни дії даних правил *IPC Swimming Rules and Regulations 2011-2014*. Логічність тексту підкреслюється його композицією, яка реалізується за певною моделлю та синтаксисом, що на 76% представлений складнопідрядними та складносурядними реченнями з прямим порядком слів, завдяки чому забезпечується однозначність розуміння змісту тексту. Наприклад: *Should the first swimmer in a relay team complete the distance in record time in accordance with the provisions of this subsection, his performance shall not be nullified by any subsequent disqualification of the his relay team for violations occurring after his distance has been completed pool [1].* Наведене речення є складнопідрядним з умовним підрядним, яке передує головному реченню та підрядному реченню часу. Найуживаніші засоби, які виражають логічні відношення між частинами тексту, як відомо, – сполучники та сполучні слова, за допомогою яких мовець полегшує адресатові сприйняття логіки викладу, послідовність розгортання змісту. Наприклад: *If the starting signal sounds before the disqualification is declared, the race shall continue and the swimmer(s) shall be disqualified upon completion of the event. If the disqualification is declared before the starting signal, the signal shall not be given, but the remaining swimmers shall be called back and*

start again [1]. Або: All swimmers competing in the event regardless of gender or sport class should be started at the same time and compete on the course simultaneously with the following exception: If the safety and manageability of such a start is in question due to number of swimmers it is recommended that two separate start times be used that separate swimmers either by gender or by sport class [1]. Дані приклади демонструють чітку логіку вимог щодо організації та проведення міжнародних змагань з плавання та роль сполучників у створенні зв'язного та логічного викладу.

Характерним для текстів офіційно-ділового стилю є широке застосування пасивної форми як лексико-граматичного способу створення безособовості тексту та посилення модальності часових відносин. *The water temperature should be a minimum of 16°C and a maximum of 30°C. It should be checked two hours before the start, in the middle of the course and at a depth of 40 centimetres. This control should be done in the presence of a Commission made up of the following persons present: a Referee, a member of the LOC and one coach from the teams present designated during the Technical Meeting [1]. Або: Any relay team shall be disqualified from an event if a team member, other than the swimmer designated to swim that length, enters the water when the race is being conducted, before all swimmers of all teams have finished the race [1].*

Діловому тексту характерна об'єктивна та фактуальна модальність, яка, реалізується через використання модальних дієслів. Для викладення фактів маємо модальні дієслова *can, will*. *If the lead swimmer has not completed three quarters (.) of the course the event will be restarted from the start at the earliest possible time.* В описі потенційних можливостей домінують динамічні модальні дієслова *can, may, shall*. Наприклад: *The swimmer may not lose hand/feet contact with the starting place until such time as the preceding team member touches the wall otherwise the swimmer shall be disqualified [1]. Або: For each relay event, each NPC may enter only one team. All swimmers entered per the classification system can be used in the relevant relay event [1]. It shall be permissible for a swimmer to be completely submerged for a distance of not more than 15 metres after the start and after each turn [1].*

Високий ступінь категоричності прескриптивного підтипу ділового дискурсу, до якого належать правила спортивних змагань, інтенсифікується за рахунок модальних дієслів *must, should, be to*. Наприклад: *The names of the swimmers and their sport class must be submitted on the IPC Swimming official form minimum one hour before the start of the session in which the event is to take place, in the order in which they are to swim. The names must be listed in their order of competing and the swimmers in medley relay events must be listed for their respective strokes. Failure to swim in the order listed will result in disqualification. Substitutions may be made only in the case of a medical withdrawal [1].* Або: *The area leading to the finish apparatus should be clearly marked by rows of buoys, which narrow, as they get closer to the finish wall. Escort safety craft should be stationed at the approach to and entrance of the finish lane to ensure that only the escort safety craft authorized to do so enter or cross this entrance [1]. A swimmer, in a relay event, who is to commence with a water start, may enter the water only when the preceding takeoff at the same end has been executed [1].*

Специфічне виявлення категорії темпоральності у синтаксичній структурі залучених до аналізу офіційно-ділових спортивних текстів характеризується тим, що часова віднесеність усіх дій і станів, позначених текстовими одиницями різних структурних типів офіційно-ділових спортивних текстів, закріплена тільки за площиною синтаксичного актуального теперішнього часу. Виходячи з того, що ідея часу нерозривно пов'язана з поняттям руху, розгортання, розвитку, дієслово як носій динамічної ознаки найповніше передає у спортивних текстах часові величини. Саме категорія часу визначає частиномовну специфіку дієслова, тому, традиційно, основними засобами вираження категорії темпоральності у структурі текстів вважають комплекс морфологічних форм часу дієслова, які складають його часову парадигму – суфіксів і закінчень [2, с. 137-140]. Наприклад: *The IPC Swimming Forum comprises mandated technical representatives from the NPCs widely practicing swimming to meet and discuss the development of the sport [1].* Лексичні одиниці темпоральної та нетемпоральної семантики, які виступають у синтаксичних функціях підмета та обставин, сприяють створенню контекстуального значення

позачасової, гіпотетичної, передбачуваної дії в плані теперішнього або майбутнього. Наприклад: *The list of NPCs widely practicing swimming will contain NPCs that participated in IPC Swimming recognized competitions within the last 2 years. Або: If in the opinion of a Referee, an action of a swimmer or an escort safety craft, or a swimmer's approved representative/Support Staff is deemed to be 'unsporting' the Referee shall disqualify the swimmer concerned immediately [1].* Точність змісту тексту зумовлена тим, що автори прагнуть до таких формулювань, які б не допускали неоднозначних тлумачень змісту. Особливу роль у досягненні точності тексту відіграє використання номенклатурних слів, термінології. Наприклад: *If in the opinion of a Referee, an action of a swimmer or an escort safety craft, or a swimmer's approved representative/ Support Staff is deemed to be 'unsporting' the Referee shall disqualify the swimmer concerned immediately [1].*

Вимоги точності викладу призводять до пріоритетного використання іменників у порівнянні з дієсловами в тексті правил, оскільки ділові тексти мають розпорядчий характер: дієслова переважають в описовій частині правил. В тексті 19476 слів, з них іменників – 8875, займенників – 1156, числівників – 217, прикметників та дієприкметників – 4090, прислівників – 1250, службових слів – 2750 та лише 1693 дієслова, з яких 138 модальних дієслів. Такі викладки підтверджують, що офіційно-діловий текст, як і науковий – текст книжний з дуже обмеженою динамічністю. Обмеженість лексики та її термінологічність, наявність кліше, книжної лексики, дієслівна недостатність тексту ускладнює його розуміння для непідготовленого читача та є свідченням певної елітарності даних текстів.

Іменний характер тексту, що аналізується, проявляється у великій кількості дієслівних фраз, в яких дієслова мають послаблене лексичне значення: *It is the responsibility of the Open Water Technical Delegate (TD) to make this decision. Або: In conjunction with the Safety Officer, advise the Referee if, in their opinion, conditions are unsuitable for staging the competition and make recommendations for the modification of the course or the manner in which the competition is conducted [1].*

Точність викладу вимагає значних уточнень, що призводить до використання ускладнених конструкцій, тобто речень з дієприкметниковими зворотами та з однорідними членами, вставних слів та речень. Наприклад: *The composition of a relay team may be changed between heats and finals of an event, provided that it is made up from the list of swimmers properly entered for that event.* Або: *When executing the turn there must be a touch of the wall with some part of the swimmer's body in his respective lane* [1]. Або:

The Chief Timekeeper shall:

4.2.5.1 assign at least three Timekeepers to positions for the start and finish.

4.2.5.2 ensure that a time check is made to allow all persons to synchronize their watches with the official running clocks 15 minutes before start time.

4.2.5.3 collect from each Timekeeper a card showing the time recorded for each swimmer, and if necessary, inspect their watches.

4.2.5.4 record or examine the official time on the card for each swimmer [1].

Ділові тексти також характеризуються об'єктивністю. Тут неприпустима найменша можливість вираження суб'єктивної думки особи, що складає документ. Об'єктивність проявляється в повній відсутності емоційно забарвленої лексики. Об'єктивність викладу породжує таку рису, як офіційність, повна відсутність емоційності. Офіційність ділових текстів проявляється у відсутності слів, вжитих у переносному значенні, у відсутності розмовної та жаргонної лексики.

Крім того, офіційно-діловий стиль характеризується стислістю, компактністю викладу, економним використанням мовних засобів. Стислість досягається завдяки використанню аббревіатур, уніфікованих графічних скорочень, відсутністю зайвої інформації. Наприклад: *Applications for records must be made on the IPC Swimming official form by the responsible authority of the LOC and must be accompanied by a copy of the AOE output. The power to ratify records is vested in IPC Swimming.* Або: *An athlete with a New "N" or Review "R" sport class status needs to undergo an international classification assessment within six (6) weeks after a record breaking performance for official record recognition* [1].

Крім зазначених особливостей тексту, що розглядається, діловому стилю притаманні й певні структурні ознаки. Наприклад, велику роль відіграє рубрикація. Так, текст правил з плавання складається з семи розділів: 1, 2, 3, 4, 5 тощо. Кожен з розділів поділяється на глави. Глави першого розділу мають позначки – 1.1., 1.2., 1.3. Глави поділяються на параграфи. Параграф першої глави має такий вигляд: 1.1.1. Так само позначаються й наступні глави – у порядку зростання. Використання даної системи рубрикації дозволяє уникнути використання слів «частина», «розділ», «глава», що слугує засобом економії в тексті. Важливими засобами рубрикації є заголовки та підзаголовки. Наприклад:

2 IPC SWIMMING REGULATIONS

These regulations apply to IPC Swimming competitions as defined in 1.6.1 and 1.6.2. Any regulations published specifically for the aforementioned competitions shall take precedence over these regulations.

2.1 Competition Management [1]

Таким чином, заголовок в діловому тексті завжди є структурним елементом тексту. Він дозволяє в короткій формі відобразити тематику документа, а нерідко і його головну ідею.

Перераховані принципи визначають чітку структуру тексту «Правил змагань», яку можна поділити на три основні частини: преамбулу, основну та заключну частини. Композиційно «Правила змагань з плавання» складаються з 7 пунктів, які поділяються на підпункти, що є відносно самостійними і складаються з одного або кількох речень. Як бачимо, текст *IPC Swimming Rules and Regulations 2011-2014* – складне утворення, офіційність якого забезпечується сталою сукупністю мовних засобів, які створюють ефект офіційності, нейтральності та формальності, а вживання яких пов'язано з екстралінгвістичними властивостями досліджуваного тексту.

Серед основних перспектив дослідження є визначення особливостей адекватного перекладу текстів офіційно-ділового стилю; проблема синтаксичних трансформацій у різнопланових текстах; проблема перекладу безеквівалентних термінів у офіційно-ділових текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IPC Swimming Rules and Regulations 2011-2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.paralympic.org/sites/default/files/document/120727152145391_IPC%2BSwimming%2BRules%2Band%2BRegulations%2B2011%2B-%2B2014%2BFINAL_v2_0.pdf
2. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / За загальною редакцією акад. АН УРСР І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1972. – Т. 3. – 515 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тамара Іщенко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу Дніпропетровського університету ім. А.Нобеля.

Наукові інтереси: лінгвістичні моделі перекладу, проблеми перекладацької еквівалентності та адекватності, фахові мови, переклад фахових текстів.